

Марија Вујошевић, самостални саветник у Министарству рада и социјалне политике

ЖИВЕТИ КАО ОСТАЛИ СВЕТ

СОЦИЈАЛНО СТАНОВАЊЕ У ЗАШТИЋЕНИМ УСЛОВИМА

– ПОДРШКА ЗА ДОСТОЈАНСТВЕН ЖИВОТ–

Предузимајући активности на стварању услова за интеграцију најугроженијих категорија избеглих лица која су живела у колективним центрима, налазила се у стању социјалне потребе, а определила су се за останак у Србији, Министарство рада и социјалне политике Републике Србије је у периоду од 2003. године до 2005. године, на иницијативу и уз донаторска средства Швајцарске агенције за развој СДЦ (за изградњу објеката), у сарадњи са локалним самоуправама, центрима за социјални рад, Комесаријатом за избеглице Републике Србије и УНХЦР, у 17 општина развило ***социјално становање у заштићеним условима, као нови облик социјалне заштите.***

Истраживање спроведено током 2009. године о остваривању овог новог облика заштите и његовог утицаја на унапређење квалитета живота корисника - припадника угрожених група, социјално становање у заштићеним условима је током времена препознато као одржив програм решавања социјалне интеграције ***угрожених избеглих и интерно расељених лица*** у локалном окружењу, ***али и збрињавања локалног становништва*** (Министарство рада и социјалне политике и НВО Housing Centar). После 2005. године, други донатори су наставили финансирање пројекта. Данас овај облик социјалне заштите постоји на територији 21 општине. У **404** стамбене јединице живи **1.090** лица.

Концепт ***социјалног становања у заштићеним условима*** је обезбедио нов, деинституционализован и децентрализован облик бриге о угроженим категоријама становништва којима је неопходна посебна подршка за квалитетнији живот. Он у исто време развија капацитете у локалним заједницама, како инфраструктурне (изградњом објеката којима располаже локална самоуправа) тако и у погледу услуга којима се задовољавају социјално-заштитне потребе њихових грађана (услуга се може прилагодити различитим категоријама корисника). Велики број општина у Србији је заинтересован за даљи развој овог вида заштите, јер се показало да је у питању погодан, ефикасан и економичан приступ социјалном збрињавању најугроженијих. Само у 2010. години из буџета ИПА фондова (2007. и 2008.) и других донатора биће изграђено најмање 26 објеката на територији општина које већ имају овај облик заштите, али и у 21 нових општина, у којима ће бити збринуто преко 350 породица ***не само стамбено, већ и пружањем других облика потребне подршке за квалитетан живот најугроженијих појединаца и породица избеглих и расељених, али и локалног становништва.*** Комесаријат за избеглице је, преко Министарства рада и социјалне политике, из буџета НИП-а, обезбедио изградњу још 20 стамбених јединица

Очекује се да конкурсом за ИПА 2009. године изградња објеката за овај облик збрињавања угроженог становништва буде један од приоритета.

Социјално становање у заштићеним условима (ССЗУ) као право на подршку

ССЗУ је посебан облик социјалне заштите, подршка државе. Она се обезбеђује као право на услугу која се пружа појединцима и породицама којима је, због психофизичког стања, старости и болести, или других околности, потребна додатна помоћ друштва да би имали основне услове за достојанствен живот.

Околности у којима се они налазе, најчешће производе и сиромаштво, али је овим лицима, осим материјалних средстава и услова становања, потребна и друга разноврсна подршка (обезбеђивање само материјалних средстава и стамбених јединица није довољно и ефикасно).

Свака локална самоуправа има обавезу да се стара о задовољавању потреба својих грађана у области социјалне заштите, као и о остваривању, заштити и унапређењу људских и мањинских права (Члан 190. Устава).

Социјално становање у заштићеним условима, као облик заштите, је у целини у надлежности локалне самоуправе, која спада у тзв проширена права социјалне заштите (члан 9. став 4. Закона о социјалној заштити и обезбеђењу социјалне сигурности грађана). Локална самоуправа својом одлуком о социјалној заштити утврђује ову услугу као право, регулише услове које корисник треба да испуњава како би исто остварио, начин и поступак остваривања, организује услугу (поверава њено извршење ЦСР) и обезбеђује потребна финансијска средства за његово функционисање.

Садржај услуге (права) ССЗУ

Социјално становање у заштићеним условима је интегрални модел пружања подршке корисницима и састоји се од два основна дела:

- 1. Саставни, неизоставни, део услуге је становање у наменски изграђеним (или адаптираним) објектима.** Објекти су у власништву локалне самоуправе, намењени искључиво за задовољавање социјално-заштитних потреба грађана, без могућности откупа. Поред стамбених јединица (гарсоњере, једнособни и двособни станови), у сваком објекту се обезбеђују заједнички простори – за дневни боравак (не само за окупљање и дружење корисника, већ и за организовање потребних активности у раду са корисницима) праће веша, као и уређен простор око зграда (баште, заједничке терасе), у којима се одвијају друштвени контакти и заједничке активности међу станарима и суседима.
- 2. разноврсне услуге подршке корисницима** према њиховим индивидуалним и заједничким потребама обезбеђују се:
 - сва права из области социјалне заштите под истим условима као и осталим грађанима у локалној заједници у складу са законом

и одлуком локалне самоуправе (једнократне помоћи, права на разне субвенције, услуге помоћи и неге у кући,.....)

- старима или болеснима у виду «добросуседске помоћи» повремена помоћ у кући као набавка намирница, набавка лекова, позивање лекара или хитне помоћи, заказивање прегледа, лабораторија..,
- подршка самохраним родитељима у бризи и подизању деце,
- помоћ у активирању потенцијала за рад радно способних чланова домаћинства

Пружање разноврсних услуга подршке појединцима и породици, усклађен са њиховим индивидуалним потребама, је непрекидан процес, који се састоји од збира активности и услуга које пружа Центар за социјални рад уз помоћ домаћинске породице.

Улога и обавеза локалне самоуправе

Препознавање потреба грађана у локалној заједници за збрињавањем овим обликом заштите, њеним организовањем и развојем, је први корак у установљавању ССЗУ.

Утврђивањем потребе његовог развоја у локалним плановима (развојним, годишњим) и **буџету**, стварају се основе (али и обавезе) локалне самоуправе да обезбеди потребне услове и средства за његово организовање и функционисање.

Локална самоуправа треба да:

- **Одлуком о правима у социјалној заштити утврди ССЗУ као право грађана, утврди могуће кориснике и услове под којима се оно може остварити**
- **обезбеди адекватно земљиште и инфраструктуру (или објекат који је погодан за адаптацију), пронађе потребна средства (донаторска, или у будућности из других извора) за изградњу (адаптацију),**
- **обезбеди урбанистичку и техничку документацију и технички надзор над извођењем грађевинских радова.**
- **обезбеди средства за инвестиционо и текуће одржавање објекта, јер је објекат у власништву локалне самоуправе те је то њена обавеза, али и интерес. Послове текућег одржавања објекта ЛС поверава, у зависности од расположивих ресурса у локалној заједници, одговарајућој служби (стамбеној агенцији), односно другој организацији.**

- **Управљање објектом (наменско коришћење) и организовање услуге да повери Центру за социјални рад.**
- **обезбеди потребна средства за организовање услуге (неопходне програме за оснаживање корисника и рад запослених у центру за социјални рад)**
- **обезбеди средства за накнаду домаћинској породици**

Неопходно је Одлуком о правима у социјалној заштити утврдити социјално становање у заштићеним условима као право грађана, услове под којим се оно може остварити и поступак остваривања права, садржај услуге и начин њеног организовања. Истом Одлуком (или органа који овласти ЛС), треба дефинисати обавезе корисника у случају битних промена породичних прилика и других околности које су од утицаја на остваривање права, као и могућности и начин за задовољавање потреба корисника и коришћење других врста подршке (замена стана, давање стана у закуп из општинског фонда за социјално становање, добијање кредита под приступачним условима за куповину стана и др) .

Организовање услуге којим се остварује право на овај облик социјалне заштите, по природи послова које је неопходно обавити, спада у **делатност центра за социјални рад**.

Наиме, поред становања (збрињавања) у наменским објектима, саставни део облика заштите је **пружање разноврсних услуга подршке** корисницима, у складу са њиховим индивидуалним потребама.

Центар за социјални рад прати потребе корисника, утврђује врсту подршке која је потребна поједином кориснику (породици), пружа услуге из своје надлежности, организује потребне програме за активирање и оснаживање корисника и у томе сарађује са другим службама, НВО и другим организацијама у локалном окружењу ради рационалног коришћења постојећих ресурса, предузима мере да подршка буде целовита и континуирана. Центар је у обавези да прати наменско коришћење објекта, рад домаћинске породице, обучава је и пружа потребну подршку за вршење њене улоге

Обавеза локалне самоуправе је и да обезбеди потребна средства за

- **обављање наведених послова Центра (рад запослених),**
- **накнаду домаћинске породице**
- **неопходна средства за поједине програме активирања и оснаживања потенцијала корисника као системског механизма који би одговарао на њихове потребе, олакшао интеграцију у нову заједницу и развијао њихове капацитете за самосталан живот**
- **инвестиционо и текуће одржавање објеката. .**

Потребне активности локалне самоуправе:

- обезбеђивање објекта
- утврђивање облика заштите и његовог развој у плановима и буџету,
- доношење одлуке којом регулише садржај услуге, кориснике, услове и поступак коришћења права на услугу, начин и субјекте организовања услуге и поверава њено извршавање одговарајућим телима и службама (послове утврђивања права, доношење потребних аката којим се ближе уређују права и обавезе корисника и домаћинске породице, организовање програма оснаживања корисника, начин коришћења објекта, његово одржавање), накнаду за рад домаћинске породице
- обезбеђивање средстава за текуће трошкове становања (струје, воде, грејања и друге комуналне трошкове) за кориснике који својим приходима изнад МОП-а нису у могућности платити неопходне трошкове (висину неопходних трошкова утврђује ЛС)
- обезбеђивање средстава за накнаду за домаћинску породицу
- обезбеђивање средстава за програмске активности у ССЗУ
- обезбеђивање средстава за рад ЦСР на остваривању овог облика заштите
- иницирање укључивања савета месне заједнице у програме подршке,
- промовисање укључивања и других актера у програмске активности (НВО, удружења, институције)
- информисање грађана о ССЗУ
- редовно праћење функционисања облика заштите (определити лица у ЛС која ће пратити реализацију ССЗУ)

Улога центра за социјални рад

У систему социјалне заштите у Србији, према важећим прописима, али и стратешким документима којима је утврђена политика развоја државе у наредном периоду, центар за социјални рад је основна, стожерна институција социјалне заштите. Она одлучује о правима из социјалне заштите, врши функцију органа старатељства прописане Породичним законом (одлучују и спроводе усвојење, старатељство, хранитељство, одређивање и промену личног имена детета, мере превентивног и корективног надзора над вршењем родитељског права, спроводе поступак посредовања у породичним односима, обављају послове везане за заштиту од насиља у породици и др.), Законом о малолетним починиоцима кривичних дела (учешће у избору и примени васпитних мера и налога, учешће у припремном поступку, кривичном поступку, и др).

У обављању својих задатака, центар врши процену потреба корисника, планирање услуга, упућује кориснике другим службама и институцијама које пружају услуге и сарађује са њима (у социјалној заштити, здравству,

запошљавању, образовању, правосуђу и др), пружа услуге саветодавног рада и друге директне услуге.

Центар за социјални рад је стуб пројекта ССЗУ. Он је креатор и окосница стварања окружења подршке и заштићених услова становања.

Након **првог одабира** и усељења корисника, где је улога центра била да својим стручним капацитетима и методама рада **учествује у избору корисника** односно допринесе да право на коришћење ове услуге остваре најугроженија лица и породице којима је овај вид подршке одговарајући, **Центар за социјални рад утврђује право на коришћење услуге социјалног становања у заштићеним условима, у складу са одлуком ЛС којом су му поверени послови на остваривању права .**

Центар за социјални рад се стара о задовољавању потреба корисника. Он прати њихове потребе, **утврђује** врсту подршке која је потребна поједином кориснику (породици), пружа услуге из своје надлежности, сарађује са другим службама, НВО и другим организацијама у локалном окружењу ради обезбеђивања њихових услуга, предузима мере да подршка буде целовита и континуирана.

Корисницима Центар пружа две врсте услуга:

- **услуге у остваривању права чије извршавање је законом или одлуком ЛС поверено Центру, а које пружају свим другим грађанима у локалној заједници** под условима и на начин утврђен тим прописима (права из социјалне заштите, породично-правне заштите и др), како задовољавањем индивидуалних права, тако и укључивањем у организовае програме и активности за одређене циљне групе у локалној средини индивидуалне подршке из своје надлежности (психосоцијалне, материјалне помоћи, помоћи у сређивању породичних односа, надзор над вршењем родитељског права и др, повезивања и посредовања код других служби за остваривање права и потребне подршке);

- **организовање програма и активности према потребама за подршком појединих групација корисника из овог облика заштите, али укључивањем корисника и из локалног окружења** (уколико им је таква подршка потребна). Ове активности и програме Центар не организује сам, већ укључује све субјекте из локалне средине који својим активностима могу допринети ефикаснијем и рационалнијем обезбеђивању подршке (ради на стварању мреже пружаоца услуга). Поред непосредне индивидуалне подршке, центар, у циљу оснаживања корисника и активирања њихових потенцијала, организује разноврсне активности примерене саставу станара али и локалног окружења (за децу, за одрасле, старе). Активности се организују путем здравствених, забавно рекреативних радионица, оспособљавања за коришћење радних потенцијала и сл. Све ове активности центар спроводи у сарадњи са другим субјектима у локалној заједници (дом здравља, школа, организација Црвеног Крста, месна заједница, НВО, разна удружења), укључивањем корисника у њихове програме и пројекте, уз коришћење (и развијање) ресурса волонтера.

Обавеза центра је да предузима активности ради уношења потребних програма, према њиховим приоритетима, у стратешке и акцине планове локалне средине. Задатак Центра је да континуирано информисе не само ЛС, већ и друге

субјекте у локалном окружењу, као и све грађане, о остваривању овог облика заштите, проблемима и постигнутим резултатима.

Центар за социјални рад праћење потреба корисника и остваривања услуге СХС врши не само на иницијативу корисника и домаћина, већ континуираним, периодичним обиласком објеката, разговором са корисницима и домаћинском породицом, уз примену метода и техника стручног рада са корисницима као циљном групом у целини. Потребно је да редовно информиса кориснике о постојећим ресурсима у ЛЗ, о изменама и новим прописима који могу да утичу на квалитет њиховог живота. Важно је и да корисници знају да се увек могу обратити за помоћ и да ће помоћ и добити.

Посебно је важан рад са свим корисницима у циљу извршавања обавеза које имају по закљученим уговорима, схватања могућности и сигурности које им пружа овај облик збрињавања, потребе активирања и оснаживања сопствених потенцијала (радионице и активности а децу, разне активности за старе, посредовање и тренинзи намењени радно способним незапосленима и онима који су радно ангажовани али без радног односа,...), остваривања добросуседских односа како са другим станарима, тако и са грађанима из окружења, правилног схватања улоге домаћинске породице, обавеза и улоге ЦСР и ЛС.

Центар за социјални рад управља објектима и стара се о њиховом правилном коришћењу. Склапа уговор о коришћењу услуге са корисницима Уговором су уређене права и обавезе корисника и Центра у коришћењу услуге (под условима прописаним одлуком локалне самоуправе – преиспитивање права у односу на промењене околности, неправилног коришћења објекта, насилног понашања и др).

Центар за социјални треба да се стара о доношењу одговарајућих аката који регулишу начин коришћења објеката, у оквиру истог права и обавезе корисника и домаћинске породице (у складу са Одлуком ЛС).

У односу на одржавање објеката, центар је у обавези да обавештава ЛС и надлежну институцију за одржавање о потреби ванредних интервенција и поправки.

Центар за социјални рад прати рад домаћинске породице, обучава је и пружа потребну подршку за вршење њене улоге.

У центру за социјални рад мора бити задужена особа за остваривање овог облика заштите, која ће пратити потребе корисника, рад домаћинске породице и координирати пружање потребне подршке и спровођење активности.

Улога домаћинске породице

Улога домаћинске породице, као пружаоца свакодневне добросуседске подршке корисницима у савладавању тешкоћа, као промотера вредности солидарности и толеранције и као доброг домаћина у циљу адекватног коришћења простора у објекту, одржавања објекта и околине, је неспорно одговорна, сложена, веома важна и незаобилазна за функционисање овог облика социјалне заштите.

Домаћинска породица је корисник једног од станова у објекту, радно је способна, функционална, добро прихваћена у свом окружењу, социјално угрожена (и њој је ово вид подршке), која има изузетно важну улогу:

- a. обезбеђује подршку корисницима у смислу «добросуседске помоћи»**
- b. у сталном је контакту са Центром за социјални рад, повремено са другим институцијама ради обезбеђивања потребних услуга (подршке) корисницима,**
- c. као добар домаћин води рачуна о објекту и околини, информише Центар за социјални рад о проблемима и потребама,**
- d. својим ставом и активностима доприноси постојању позитивне климе и међусобног поштовања међу станарима и у ширем окружењу, развија добросуседске односе и доприноси интеграцији у локалну заједницу.**

Дужности домаћинске породице утврђују се актом надлежног органа у складу са одлуком ЛС и уговором ЦСР и домаћинске породице..

Домаћинска породица у извршавању своје улоге сарађује са Центром, сарађује са корисницима, подстиче кориснике на добру сарадњу са локалним становништвом у циљу боље интеграције, поштовање кућног реда.

Дужности домаћинске породице су да корисницима пруже добросуседску помоћ, да са пажњом доброг домаћина прате наменско коришћење објекта и опреме, да предузимају мере отклањања опасности за настанак штете и да предлажу центру предузимање одговарајућих мера, да се старају, у складу са донетим актима (правилником, кућним редом) о одржавању чистоће заједничких просторија у објекту и непосредном окружењу објекта, да зими прилази објекту буду без снега и леда.

Да би домаћинска породица могла да успешно одговори сложеним задацима пројекта ССЗУ неопходна је њена едукација и оснаживање. Она је обавезна да прође обуку Центра за социјални рад.

Остваривање улоге домаћинске породице на начин како је то концептом дефинисано један од главних чиниоца за ефикасну и квалитетну подршку и зато је веома важно у пратећим правилницима за функционисање овог

облика заштите, као и у уговорима који се закључују са домаћинима, јасно дефинисати улогу и обавезе домаћинске породице.

активности/задачи домаћинске породице

Домаћинска породица, према потребама корисника, има задатак:

добросуседске помоћи

2. помоћ болесним суседима, понекад нега (набавка основних животних намирница у посебним случајевима, кување чаја, ...)
3. разне врсте помоћи у стану старим суседима
4. организовање заједничких акција у насељу и за суседе насеља
5. посредовање у конфликтима међу станарима
6. помоћ у вези лечења (набавка лекова, позивање лекара или хитне помоћи, заказивање прегледа, лабораторија...)
7. обављање разних послова у центру и другим институцијама за потребе суседа...

старање о објекту и окружењу

- ситније поправке (које зна и може)
- праћење функционисања система за грејање, водовдних и електричних инсталација, њихово искључење у случају потребе и сигнализирање надлежним службама,
- уређење околине иницирањем заједничких активности корисника (уз подршку ЦСР (чишћење, сађење цвећа...))
- иницирање у центру ради посредовања код других установа и предузећа (комуналних и сл.)

одржавање контакта са ЦСР

:

- на основу сазнања из свакодневног живота иницирање потребних активности Центра
- правовремено реаговање и обраћање у ризичним ситуацијама (недостатак новца, породични конфликти, здравствени проблеми...)

активности у циљу социјалне интеграције

:

- Иницирање/организовање заједничких акција корисника ССЗУ са грађанима које доприносе лепшем и квалитетнијем животном окружењу,
- Иницирање/организовање заједничке активности са суседима забавно-рекреативног садржаја и сл;